Downloaded via the EU tax law app / web

62015CJ0268
SENTENZA TAL-QORTI TAL-?USTIZZJA (Awla Manja)

15 ta’ Novembru 2016 (*1)

“Rinviju g?al de?i?joni preliminari — Libertajiet fundamentali — Artikoli 49, 56 u 63 TFUE — Sitwazzjoni li fiha l-elementi kollha huma limitati ?ewwa Stat Membru — Responsabbiltà mhux kuntrattwali ta’ Stat Membru g?al danni kkaw?ati lill-individwi minn ksur tad-dritt tal-Unjoni imputabbli lil-le?i?latur nazzjonali u lill-qrati nazzjonali”

Fil-Kaw?a C?268/15:

li g?andha b?ala su??ett talba g?al de?i?joni preliminari ta?t l-Artikolu 267 TFUE, imressqa mill-cour d’appel de Brussell (qorti tal-appell ta’ Brussell, il-Bel?ju), permezz ta’ de?i?joni tal-24 ta’ April 2015, li waslet fil-Qorti tal-?ustizzja fit?8 ta’ ?unju 2015, fil-pro?edura

Fernand Ullens de Schooten

vs

État belge,

IL-QORTI TAL-?USTIZZJA (Awla Manja),

komposta minn K. Lenaerts, President, A. Tizzano, Vi?i President, R. Silva de Lapuerta, M. Ileši?, L. Bay Larsen, M. Berger, A. Prechal u E. Regan, Presidenti ta’ Awla, A. Rosas, C. Toader, M. Safjan (Relatur), D. Šváby, E. Jaraši?nas, C. G. Fernlund u C. Vajda, Im?allfin,

Avukat ?enerali: Y. Bot,

Re?istratur: V. Tourrès, Amministratur,

wara li rat il-pro?edura bil-miktub u wara s-seduta tal-24 ta’ Mejju 2016,

wara li kkunsidrat l-osservazzjonijiet ippre?entati:

—

g?al F. Ullens de Schooten, minn E. Cusas, J. Derenne, M. Lagrue u N. Pourbaix, avukati,

—

g?all-Gvern Bel?jan, minn J.-C. Halleux, C. Pochet u S. Vanrie, b?ala a?enti, assistiti minn L. Grauer, R. Jafferali u R. van Melsen, avukati,

—

g?all-Kummissjoni Ewropea, minn J.-P. Keppenne u W. Mölls, b?ala a?enti,

wara li semg?et il-konklu?jonijiet tal-Avukat ?enerali, ippre?entati fis-seduta tal?14 ta’ ?unju 2016,

tag?ti l-pre?enti

Sentenza

1

It-talba g?al de?i?joni preliminari tirrigwarda l-interpretazzjoni tal-Artikoli 49, 56 u 63 TFUE, tal-Artikolu 4(3) TUE, kif ukoll tal-prin?ipji ta' effettività u ta' supremazija tad-dritt tal-Unjoni.

2

Din it-talba tressqet fil-kuntest ta' tilwima bejn F. Ullens de Schooten u l-État belge (l-Istat Bel?jan) dwar azzjoni g?ad-danni mhux kuntrattwali mibdija kontra dan tal-a??ar min?abba li s-setg?at le?i?lattivi u ?udizzjarji Bel?jani kisru d-dritt tal-Unjoni.

Il-kuntest ?uridiku

Id-dritt Bel?jan

Id-Digriet Irjali Nru 143

3

Id-Digriet Irjali Nru 143, tat-30 ta' Di?embru 1982, li jistabbilixxi l-kundizzjonijiet li l-laboratorji g?andhom jissodisfaw fid-dawl tal-intervent tal-assigurazzjoni g?all-mard g?as-servizzi ta' bijolo?ija klinika (Moniteur belge tat?12 ta' Jannar 1983), kif emendat bl-Artikolu 17 tal-Li?i?programm tat?30 ta' Di?embru 1988 (Moniteur belge tal-5 ta' Jannar 1989, iktar 'il quddiem id-"Digriet Irjali Nru 143"), jipprovdi, skont l-Artikolu 3(1) tieg?u, li l-laboratorji ta' bijolo?ija klinika, sabiex ikunu awtorizzati mill-Ministru tas-Sa??a pubblika u jibbenefikaw mill-intervent tal-Istitut Nazzjonali ta' Assigurazzjoni g?all-Mard u l-Invalidità (INAMI), g?andhom jintu?aw mill-persuni awtorizzati li jwettqu servizzi ta' bijolo?ija klinika, ji?ifieri t-tobba, l-ispi?jara jew il-gradwati fil-kimika.

Il?Kodi?i ?ivili

4

L-Artikolu 2262a(1) tal-Kodi?i ?ivili jipprovdi:

"L?azzjonijiet personali kollha jaqg?u bil?preskrizzjoni wara g?axar snin.

B'deroga mill-ewwel subparagrafu, kull azzjoni g?all-kumpens ta' dannu bba?ata fuq responsabbiltà mhux kuntrattwali taqa' bil-preskrizzjoni wara ?ames snin mill-jum ta' wara dak li fih il-persuna le?a tkun saret taf bid-dannu jew bil-fatt li d-dannu sar iktar gravi u bl-identità tal-persuna responsabbli.

F'kull ka?, l?azzjonijiet imsemmija fit?tieni subparagrafu jaqg?u bil?preskrizzjoni wara g?oxrin sena mill?jum ta' wara dak li fih ikun se?? il?fatt li jkun ikkaw?a d?dannu."

Il-li?ijiet ikkoordinati dwar il-kontabbiltà tal-Istat

5

L-Artikolu 100 tal-li?ijiet ikkoordinati dwar il-kontabbiltà tal-Istat tas?17 ta’ Lulju 1991 (Moniteur belge tal-21 ta’ Awwissu 1991), fil-ver?joni tieg?u applikabbli g?all-kaw?a prin?ipali kien jipprovdi li:

“Huma preskritti u definittivament estinti favur l-Istat, ming?ajr pre?udizzju g?ar-revoki stabbiliti minn dispo?izzjonijiet legali, regolamentari jew kuntrattwali o?rajn dwar il-kwistjoni:

1°

id-djun li, filwaqt li kellhom jitressqu skont il-modalitajiet stabbiliti bil-li?i jew bir-regolament, ma tressqux f’terminu ta’ ?ames snin mill-1 ta’ Jannar tas-sena ba?itarja li n?olqu matulha;

[...]”

6

L-Artikolu 101ta’ dawn il-li?ijiet kien redatt kif ?ej:

“Il-preskrizzjoni hija interrotta minn notifika minn uffi?jal ?udizzjarju, kif ukoll minn rikonoxximent ta’ dejn mag?mul mill-Istat.

Il-bidu ta’ azzjoni legali jissospendi l-preskrizzjoni sakemm ting?ata de?i?joni definittiva.”

Il-li?i dwar l-organizzazzjoni tal-ba?it u tal-kontabbiltà tal-Istat Federali

7

Skont it-tieni paragrafu tal-Artikolu 131 tal-li?i dwar l-organizzazzjoni tal-ba?it u tal-kontabbiltà tal-Istat Federali, tat-22 ta’ Mejju 2003 (Moniteur belge tat?3 ta’ Lulju 2003):

“L-ewwel paragrafu tal-Artikolu 100 tad-Digriet Irjali, tas-17 ta’ Lulju 1991, dwar il-koordinazzjoni tal-li?ijiet fuq il-kontabiltà tal-Istat jibqa’ japplika g?al djun li huma r-responsabbiltà tal-Istat Federali li n?olqu qabel id-d?ul fis-se?? ta’ din il-li?i.”

Il-kaw?a prin?ipali u d-domandi preliminari

8

F. Ullens de Schooten kien jopera l-laboratorju ta’ bijolo?ija klinika BIORIM, li l-falliment tieg?u ?ie ddikjarat fit-3 ta’ Novembru 2000.

9

Wara lment imressaq quddiem il-Kummissjoni Ewropea, din l-istituzzjoni, fl?20 ta’ ?unju 1985, ippre?entat rikors quddiem il-Qorti tal-?ustizzja inti? li ji?i rrikonoxxut li r-Renju tal-Bel?ju naqas milli jwettaq l-obbligi tieg?u ta?t l-Artikolu 52 tat-Trattat KE (li sar l-Artikolu 43 KE), billi eskluda mir-rimbors mis-sigurtà so?jali l-provvisti ta’ bijolo?ija klinika li twettqu fil-laboratorji operati minn persuna ?uridika rregolata mid-dritt privat li l-membri, l-asso?jati u l-amministraturi tag?ha ma humiex kollha persuni fi?i?i awtorizzati li jwettqu anali?i medika.

10

Permezz ta’ sentenza tat-12 ta’ Frar 1987, Il?Kummissjoni vs Il-Bel?ju (221/85, EU:C:1987:81), il-Qorti tal-?ustizzja ?a?det dan ir-rikors. B’mod partikolari, fir-rigward tal-libertà ta’ stabbiliment, hija kkonstatat li, bla ?sara g?all-osservanza tal-ugwaljanza fit-trattament, kull Stat Membru, fl-assenza

ta' regoli Komunitarji f'dan il-qasam, qieg?ed fil-libertà li jirregola fit-territorju tieg?u l-attività tal-laboratorji li jwettqu servizzi ta' bijolo?ija klinika. Il-Qorti tal-?ustizzja dde?idiet ukoll li l-le?i?lazzjoni Bel?jana inkwistjoni ma kinitx twaqqaf tobba jew spi?jara, ?ittadini ta' Stati Membri o?rajn, li jistabbilixxu ru?hom fil-Bel?ju u joperaw hemmhekk laboratorju ta' anali?i klinika li jibbenefika mir-rimbors mis-sigurtà so?jali. Il-Qorti tal-?ustizzja kkonkludiet li kienet le?i?lazzjoni applikabbli bla ebda distinzjoni g?a?-?ittadini Bel?jani u g?al dawk ta' Stati Membri o?rajn, li l-kontenut u l-g?anijiet tag?ha ma kinux jippermettu li ji?i konklu? li kienet ?iet adottata g?al finijiet diskriminatorji jew li hija kienet tipprodu?i effetti ta' din in-natura.

11

Matul is-sena 1989, il-laboratorju BIORIM kien is-su??ett ta' investigazzjoni kriminali min?abba suspett ta' frodi fiskali. Wara din l-investigazzjoni, F. Ullens de Schooten ?ie mfittex b'mod partikolari g?all-?abi tal-operat illegali ta' laboratorju, liema fatt jikkostitwixxi ksur tal-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143.

12

Permezz ta'de?i?joni tat-30 ta' Ottubru 1998, it-tribunal de première instance de Bruxelles (qorti tal-prim'istanza ta' Brussell) ikkundanna lil F. Ullens de Schooten g?al piena ta' ?ames snin ta' impri?unerija kif ukoll g?al multa. Barra minn hekk, din il-qorti laqg?et it-talbiet tal-asso?jazzjonijiet mutwi li kienu qeg?din jidhru b?ala partijiet ?ivili u kkundannat lil F. Ullens de Schooten i?allashom is-somma ta' EUR 1 provvi?orjament.

13

Din il-qorti ?a?det l-argument ta' F. Ullens de Schooten li jg?id li l-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143 ma kienx fis-se?? matul il-perijodu tal-fatti li kienu s-su??ett ta' prosekuzzjoni ta' reat kriminali kontrih.

14

Permezz ta' sentenza tas-7 ta' Di?embru 2000, il-cour d'appel de Bruxelles (qorti tal-appell ta' Brussell) annullat din id-de?i?joni. Madankollu din il-qorti kkundannat lil F. Ullens de Schooten g?all-istess fatti g?al piena ta' pri?unerija ta' ?ames snin, akkumpanjata minn sospensjoni g?all-parti tal-piena li te??edi l-erba' snin, kif ukoll g?al multa. It-talbiet imressqa mill-partijiet ?ivili ?ew iddikjarati inammissibbli jew infondati.

15

Mid-de?i?joni tar-rinviju jirri?ulta li din is-sentenza "eliminat kull riferiment" g?al ksur tal-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143 fir-rigward tal-fatti mwettqa qabel id-d?ul tieg?u fis-se??. Fir-rigward tal-fatti mwettqa wara d-d?ul fis-se?? ta' din id-dispo?izzjoni, il-cour d'appel de Bruxelles (qorti tal-appell ta' Brussell) ?a?det l-ilment imressaq minn F. Ullens de Schooten tan-nuqqas ta' konformità ta' din id-dispo?izzjoni mad-dritt tal-Unjoni, filwaqt li rrifjutat li tag?mel domanda preliminari lil Qorti tal-?ustizzja.

16

Permezz ta' sentenza tal-14 ta' Frar 2001, il-Cour de cassation (qorti ta' kassazzjoni, il-Bel?ju) ?a?det l-appelli mill-kundanna kriminali mog?tija mill-cour d'appel de Bruxelles (qorti tal-appell ta' Brussell), laqg?et l-appelli ppre?entati mill-partijiet ?ivili, u bag?tet il-kaw?a lura quddiem il-cour d'appel de Mons (qorti tal-appell ta' Mons, il-Bel?ju).

17

Permezz ta’ sentenza tat-23 ta’ Novembru 2005, il-cour d’appel de Mons (qorti tal-appell ta’ Mons) iddikjarat b?ala parzjalment fondata t-talba g?al ?las imressqa minn sitt asso?jazzjonijiet mutwi kontra F. Ullens de Schooten b’rabta mal-ammonti m?allsa bi ?ball lil-laboratorju BIORIM matul il-perijodu mill-1 ta’ Awwissu 1989 sas-16 ta’ April 1992.

18

Dik il-qorti ?a?det l-argument ta’ F. Ullens de Schooten ibba?at fuq nuqqas ta’ konformità tal-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143 mad-dritt tal-Unjoni. Billi qieset lilha nnifisha marbuta bl-awtorità ta’ res judicata tas-sentenza tal-cour d’appel de Bruxelles (qorti tal-appell ta’ Brussell) tas-7 ta’ Di?embru 2000, il-cour d’appel de Mons (qorti tal-appell ta’ Mons) ikkundannat lil F. Ullens de Schooten biex i?allas lil dawn l-asso?jazzjonijiet mutwi s-somma ta’ EUR 1 provvi?orjament, filwaqt li l-asso?jazzjonijiet mutwi kienu mistednin jikkalkolaw mill-?did id-dannu tag?hom fir-rigward tal-pagamenti mag?mula wara d-d?ul fis-se?? tal-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143.

19

Adita bl-appelli minn din is-sentenza, il-Cour de cassation (qorti ta’ kassazzjoni) ?a?dithom permezz ta’ sentenza tal-14 ta’ ?unju 2006.

20

Fl-istess waqt ta’ din il-pro?edura ?udizzjarja li tikkon?erna r-responsabbiltà ta’ F. Ullens de Schooten, il-kummissjoni tal-bijolo?ija klinika, permezz ta’ de?i?joni tat-18 ta’ Marzu 1999, issospendiet l-awtorizzazzjoni tal-laboratorju BIORIM g?al perijodu ta’ tnax-il xahar.

21

Permezz ta’ digriet ministerjali tad-9 ta’ Lulju 1999, il-Ministru tas-Sa??a Pubblika ?a?ad l-azzjoni amministrattiva kontra din id-de?i?joni.

22

Permezz ta’ de?i?joni tat-8 ta’ ?unju 2000, il-kummissjoni tal-bijolo?ija klinika estendiet is-sospensjoni tal-awtorizzazzjoni g?al tnax-il xahar.

23

Permezz ta’ digriet ministerjali tal-24 ta’ Lulju 2000, il-Ministru tas-Sa??a Pubblika ?a?ad l-azzjoni amministrattiva kontra din id-de?i?joni ?dida.

24

Adita b’?ew? rikorsi g?al annullament ippre?entati kontra dawn id-digrieti ministerjali, il-Kunsill tal-Istat (il-Bel?ju) g?amel lill-Cour constitutionelle (qorti kostituzzjonali, il-Bel?ju) domanda preliminari dwar il-konformità tal-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143 mal-Kostituzzjoni.

25

Fl-istess ?mien, adita b'ilment imressaq minn F. Ullens de Schooten, il-Kummissjoni ?ar?et kontra r-Renju tal-Bel?ju, fis-17 ta' Lulju 2002, opinjoni motivata li fiha hija qieset li l-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143 kien imur kontra l-Artikolu 43 KE.

26

Wara l-emenda mill-Istat Bel?jan tal-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143, il-kaw?a twaqqfet mill-Kummissjoni.

27

Permezz ta' Digriet Nru 160/2007, tad-19 ta' Di?embru 2007, il-Cour constitutionelle (qorti kostituzzjonali) idde?idiet li din id-dispo?izzjoni, fil-ver?joni tag?ha applikabbli qabel din l-emenda, kienet konformi mal-Kostituzzjoni.

28

Barra minn hekk, il-Cour constitutionelle (qorti kostituzzjonali) kkonstatat li, peress li r-relazzjonijiet ?udizzjarji tal-laboratorju BIORIM "jinsabu lkoll fi ?dan l-isfera interna ta' Stat Membru", dan il-laboratorju ma jistax jag?mel u?u mill-Artikoli 43, 49 u 56 KE.

29

Konsegwentement, il-Kunsill tal-Istat, permezz ta' sentenzi tal-10 ta' Settembru u tat-22 ta' Di?embru 2008, ?a?ad ir-rikorsi.

30

Permezz ta'atti tal-14 ta' Di?embru 2006 u tal-21 ta' Awwissu 2007, F. Ullens de Schooten ippre?enta rikors quddiem il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem inti? li ji?i kkonstatat il-ksur mill-Istat Bel?jan tal-Konvenzjoni Ewropea g?all-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali, iffirmata f'Ruma fl-4 ta' Novembru 1950.

31

Permezz ta' sentenza tal-20 ta' Settembru 2011, F. Ullens de Schooten u Rezabek vs Il-Bel?ju (CE:ECHR:2011:0920JUD000398907), il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem idde?idiet li ma kienx hemm ksur tal-Artikolu 6(1) tal-imsemmija konvenzjoni.

32

Fis-17 ta' Lulju 2007, F. Ullens de Schooten adixxa lit-tribunal de première instance de Bruxelles (qorti tal-prim'istanza ta' Brussell) b'rikors ippre?entat kontra l-Istat Bel?jan inti? li jiggarantixxi, fl-ewwel lok, il-konsegwenzi finanzjarji kollha tal-kundanna tieg?u mog?tija b'sentenza tat-23 ta' Novembru 2005 tal-cour d'appel de Mons (qorti tal-appel ta' Mons), fit-tieni lok, il-konsegwenzi kollha ta' eventwali kundanni mog?tija kontra tieg?u fuq it-talba tal-laboratorju BIORIM jew tal-ex amministratur tieg?u u, fit-tielet lok, il-konsegwenzi kollha ta' kundanna mog?tija kontra tieg?u fil-kuntest ta' kaw?i fiskali.

33

Permezz ta' dan ir-rikors, F. Ullens de Schooten talab il-kundanna tal-Istat Bel?jan g?all-pagament ta' somma ta' EUR 500000 fir-rigward tad-dannu morali, ta' somma ta' EUR 34500000 provvi?orjament min?abba l-impossibbiltà li jintu?a l-laboratorju BIORIM, kif ukoll ta' somma ta'

EUR 1 provvi?orja g?all-onorarji u l-ispejje? tal-avukat.

34

F. Ullens de Schooten talab lit-tribunal de première instance de Bruxelles, fil-ka? fejn dan ikollu dubji fir-rigward tal-applikazzjoni tad-dritt tal-Unjoni f'dan il-ka?, li jag?mel lill-Qorti tal-?ustizzja domanda preliminari.

35

Permezz ta' de?i?joni tad-19 ta' ?unju 2009, it-tribunal de première instance de Bruxelles (qorti tal-prim'istanza ta' Brussell) iddikjara t-talba msemmija fil-punt 33 ta' din is-sentenza inammissibbli min?abba li waqg?et bil-preskrizzjoni.

36

F. Ullens de Schooten appella minn din id-de?i?joni quddiem il-qorti tar-rinviju, li kellha dubji kemm g?all-interpretazzjoni kif ukoll g?all-applikazzjoni tad-dritt tal-Unjoni f'dan il-ka?.

37

F'dawn i?-?ikustanzi, il-cour d'appel de Bruxelles (qorti tal-appell ta' Brussell) idde?idiet li tissospendi l-pro?edimenti quddiemha u li tag?mel lill-Qorti tal-?ustizzja d-domandi preliminari li ?ejjin:

"1)

Id-dritt [tal-Unjoni], u b'mod partikolari l-prin?ipju ta' effettività, je?i?i li f'?erti ?irkustanzi [...], it-terminu ta' preskrizzjoni nazzjonali, b?al dak [previst fl-]Artikolu 100 tal-Li?ijiet ikkoordinati dwar il-kontabbiltà tal-Istat applikabbli g?al talba g?al kumpens imressqa minn individwu kontra l-Istat Bel?jan g?al ksur tal-Artikolu 43 [KE] (li sar l-Artikolu 49 TFUE) min-na?a tal-le?i?latur, jibda jiddekorri biss meta dan il-ksur ikun ?ie kkonstatat jew, a contrario, il-prin?ipju ta' effettività huwa ggarantit b'mod suffi?jenti f'dawn i?-?irkustanzi mill-possibbiltà mog?tija lil dan l-individwu li jinterrompi l-preskrizzjoni permezz ta' notifika minn uffi?jal ?udizzjarju?

2)

L-Artikoli 43 KE, 49 KE u 56 KE u l-kun?ett ta' "sitwazzjoni purament interna" li jista' jillimita l-possibbiltà li dawn id-dispo?izzjonijiet ji?u invokati minn parti f'kaw?a quddiem qorti nazzjonali g?andhom ji?u interpretati fis-sens li jipprekludu l-applikazzjoni tad-dritt Ewropew f'kaw?a bejn ?ittadin Bel?jan u l-Istat Bel?jan inti?a sabiex ji?u kkumpensati d-danni kkaw?ati minn ksur allegat tad-dritt [tal-Unjoni] u li jirri?ultaw mill-adozzjoni u mi?-?amma fis-se?? ta' le?i?lazzjoni Bel?jana tat-tip b?al dik tal-Artikolu 3 tad-Digriet Irjali Nru 143,[...] li tapplika indistintament g?a?-?ittadini nazzjonali u g?a?-?ittadini tal-Istati Membri l-o?ra?

3)

Il-prin?ipju ta’ supremazija tad-dritt Ewropew u l-Artikolu 4(3) TUE g?andhom ji?u interpretati fis-sens li ma jippermettux li ti?i esklu?a r-regola tal-awtorità ta’ res judicata fil-ka? tal-e?ami mill-?did jew tal-annullament ta’ de?i?joni ?udizzjarja li saret res judicata u li tirri?ulta li tmur kontra d-dritt Ewropew i?da, g?all-kuntrarju, li jippermettu li ti?i esklu?a l-applikazzjoni ta’ regola nazzjonali tal-awtorità ta’ res judicata meta din tal-a??ar timponi l-adozzjoni, abba?i ta’ din id-de?i?joni ?udizzjarja li saret res judicata i?da li tmur kontra d-dritt Ewropew, ta’ de?i?joni ?udizzjarja o?ra li tirrendi perpetwu l-ksur tad-dritt Ewropew permezz tal-ewwel de?i?joni ?udizzjarja?

4)

Tista’ l-Qorti tal-?ustizzja tikkonferma li l-kwistjoni jekk ir-regola tal-awtorità ta’ res judicata g?andhiex ti?i esklu?a fil-ka? ta’ de?i?joni ?udizzjarja li saret res judicata u tmur kontra d-dritt Ewropew fil-kuntest ta’ talba g?al e?ami mill-?did jew g?al annullament ta’ din id-de?i?joni ma hijiex kwistjoni materjalment identika fis-sens tas-sentenzi [tas-27 ta’ Marzu 1963, Da Costa et (28/62 sa 30/62, EU:C:1963:6) kif ukoll tas-6 ta’ Ottubru 1982, Cilfit et (283/81, EU:C:1982:335)] g?all-kwistjoni jekk ir-regola tal-awtorità ta’ res judicata tmurx kontra d-dritt Ewropew fil-kuntest ta’ talba g?al de?i?joni (?dida) li g?andha tirrepeti l-ksur tad-dritt Ewropew, b’mod li l-qorti li tidde?iedi fl-a??ar istanza ma tistax tevita l-obbligu tag?ha li tag?mel rinviju g?al de?i?joni preliminari?”

Fuq id-domandi preliminari

Fuq il-?urisdizzjoni tal-Qorti tal-?ustizzja

38

Il-Gvern Bel?jan isostni li l-Qorti tal-?ustizzja ma g?andhiex ?urisdizzjoni biex tidde?iedi fuq din it-talba g?al de?i?joni preliminari peress li l-kaw?a prin?ipali tikkon?erna sitwazzjoni purament interna li ma taqax ta?t il-kamp ta’ applikazzjoni tad-dritt tal-Unjoni.

39

Madankollu g?andu ji?i rrilevat li, permezz tad-domandi tag?ha, il-qorti tar-rinviju tfittex, essenzjalment, li tkun taf jekk ir-responsabbiltà mhux kuntrattwali tal-Istat g?ad-danni allegatament ikkaw?ati lill-individwi min?abba ksur tad-dritt tal-Unjoni tistax titqieg?ed fid-dubju f’kaw?a li l-elementi kollha tag?ha huma limitati ?ewwa Stat Membru wie?ed biss.

40

F’dan ir-rigward, g?andu jitfakkar li, skont ?urisprudenza stabbilita, fil-kuntest ta’ rinviju g?al de?i?joni preliminari abba?i tal-Artikolu 267 TFUE, il-Qorti tal-?ustizzja tista’ biss tinterpreta d-dritt tal-Unjoni fil-limiti tal-kompetenzi lilha attribwiti (ara s-sentenza tas-27 ta’ Marzu 2014, Torralbo Marcos, C?265/13, EU:C:2014:187, punt 27 u l-?urisprudenza ??itata).

41

Il-prin?ipju tar-responsabbiltà mhux kuntrattwali tal-Istat g?al danni kkaw?ati lill-individwi min?abba ksur tad-dritt tal-Unjoni li huwa attribwibbli lilu jirri?ulta min-natura tal-ordinament ?uridiku tal-Unjoni. Il-Qorti tal-?ustizzja dde?idiet li l-individwi le?i g?andhom dritt g?al kumpens, abba?i ta’ din ir-responsabbiltà, sakemm ji?u ssodisfatti tliet kundizzjonijiet, ji?ifieri li r-regola tad-dritt tal-Unjoni li nkisret g?andha b?ala g?an li tag?tihom drittijiet, li l-ksur ta’ din ir-regola huwa suffi?jentement serju, u li te?isti rabta kaw?ali diretta bejn dan il-ksur u d-dannu subit mill-individwi (ara, f’dan is-sens, is-sentenzi tad-19 ta’ Novembru 1991, Francovich et, C?6/90 u C?9/90, EU:C:1991:428, punt 35; kif ukoll tal-5 ta’ Marzu 1996, Brasserie du pêcheur u Factortame, C?46/93 u C?48/93,

EU:C:1996:79, punti 31 u 51).

42

Ir-responsabbiltà mhux kuntrattwali ta’ Stat Membru g?al danni kkaw?ati minn de?i?joni ta’ qorti li tidde?iedi fl-a??ar istanza li tikser regola tad-dritt tal-Unjoni hija rregolata mill-istess kundizzjonijiet (ara s-sentenzi tat-30 ta’ Settembru 2003, Köbler, C?224/01, EU:C:2003:513, punt 52, u tat-28 ta’ Lulju 2016, Tomášová, C?168/15, EU:C:2016:602, punt 23 kif ukoll il-?urisprudenza ??itata).

43

Konsegwentement, dan il-prin?ipju ta’ responsabbiltà mhux kuntrattwali tal-Istat jaqa’ ta?t il-kompetenza interpretattiva tal-Qorti tal-?ustizzja.

44

F’dawn i?-?irkustanzi, il-Qorti tal-Gustizzja g?andha ?urisdizzjoni biex tidde?iedi fuq din it-talba g?al de?i?joni preliminari.

Fuq it-tieni domanda

45

Permezz tat-tieni domanda tag?ha, li g?andha ti?i e?aminata fl-ewwel lok, il-qorti tar-rinviju tistaqsi, essenzjalment, jekk id-dritt tal-Unjoni g?andux ji?i interpretat fis-sens li s-sistema tar-responsabbiltà mhux kuntrattwali ta’ Stat Membru g?ad-dannu kkaw?at mill-ksur ta’ dan id-dritt hija inti?a sabiex tapplika fil-pre?enza ta’ dannu allegatament ikkaw?at lil individwu min?abba ksur allegat ta’ libertà fundamentali, prevista fl-Artikoli 49, 56 jew 63 TFUE, minn le?i?lazzjoni nazzjonali applikabbli bla ebda distinzjoni g?a?-?ittadini nazzjonali u g?a?-?ittadini ta’ Stati Membri o?rajn, f’kaw?a li l-elementi kollha tag?ha huma limitati ?ewwa dan l-Istat Membru wie?ed biss.

46

Sabiex ting?ata risposta g?at-tieni domanda, preliminarjament, g?andu ji?i rrilevat li, kif tfakkar fil-punt 41 ta’ din is-sentenza, ir-responsabbiltà mhux kuntrattwali tal-Istat g?ad-danni kkaw?ati lill-individwi minn ksur tad-dritt tal-Unjoni tista’ tirri?ulta biss meta r-regola tad-dritt tal-Unjoni kkon?ernata jkollha b?ala g?an li jing?ataw drittijiet lil dawn l-individwi. Konsegwentement, huwa ne?essarju li ji?i ddeterminat jekk individwu li jinsab f’sitwazzjoni b?al dik ta’ F. Ullens de Schooten jislitx drittijiet mid-dispo?izzjonijiet ikkon?ernati tat-Trattat FUE.

47

F’dan ir-rigward, g?andu jitfakkar li d-dispo?izzjonijiet tat-Trattat FUE fil-qasam tal-libertà ta’ stabbiliment, tal-libertà li ji?u pprovduti servizzi u tal-moviment liberu tal-kapital ma japplikawx g?al sitwazzjoni li l-elementi kollha tag?ha huma limitati ?ewwa Stat Membru wie?ed biss (ara, f’dan is-sens, is-sentenzi tal?20 ta’ Marzu 2014, Caixa d’Estalvis i Pensions de Barcelona, C?139/12, EU:C:2014:174, punt 42 u l-?urisprudenza ??itata, kif ukoll tat-30 ta’ ?unju 2016, Admiral Casinos & Entertainment, C?464/15, EU:C:2016:500, punt 21 kif ukoll il-?urisprudenza ??itata).

48

Issa, kif jirri?ulta kemm mid-de?i?joni tar-rinviju kif ukoll mis-sentenza Nru 160/2007, tad-19 ta’ Di?embru 2007, tal-qorti kostituzzjonali Bel?jana, imsemmija fil-punti 27 u 28 ta’ din is-sentenza, il-kaw?a prin?ipali hija kkaratterizzata minn elementi li huma limitati kollha ?ewwa l-Istat Bel?jan. Fil-

fatt, F. Ullens de Schooten, ?ittadin Bel?jan, li opera laboratorju tal-bijolo?ija klinika li jinsab fit-territorju Bel?jan, jitlob lill-Istat Bel?jan il-kumpens g?ad-danni li huwa allega li sofra min?abba l-allegata inkompatibbiltà tal-le?i?lazzjoni Bel?jana msemmija fil-punt 3 ta' din is-sentenza mad-dritt tal-Unjoni.

49

Fir-rigward tal-fatt li l-Qorti tal-?ustizzja evalwat, fis-sentenza tat?12 ta' Frar 1987, Il?Kummissjoni vs Il-Bel?ju (221/85, EU:C:1987:81) li tirrigwarda r-rikors g?al nuqqas ta' twettiq ta' obbligu ppre?entat mill-Kummissjoni, l-osservanza mir-Renju tal-Bel?ju ta' wa?da mil-libertajiet fundamentali previsti mit-Trattat KEE, ma jistax, wa?du, jippermetti li ji?i kkunsidrat li din il-libertà tista' ti?i invokata minn individwu f'kaw?a b?al dik inkwistjoni fil-kaw?a prin?ipali, li l-elementi kollha tag?ha huma limitati ?ewwa Stat Membru wie?ed biss. Fil-fatt, filwaqt li l-pre?entata ta' rikors g?al nuqqas ta' twettiq ta' obbligu jimplika li l-Qorti tal-?ustizzja tivverifika jekk il-mi?ura nazzjonali kkontestata mill-Kummissjoni, b'mod ?enerali, tistax tiskora??ixxi l-operaturi ta' Stati Membri o?rajn milli jag?mlu u?u mil-libertà inkwistjoni, il-missjoni tal-Qorti tal-?ustizzja, fil-kuntest ta' pro?edura preliminari, hija, min-na?a l-o?ra, li tassisti l-qorti tar-rinviju fis-soluzzjoni tat-tilwima konkreta pendenti quddiemha, liema fatt jippre?umi li jkun stabbilit li l-imsemmija libertà hija applikabbli g?al din it-tilwima.

50

?ertament, il-Qorti tal-?ustizzja kkunsidrat b?ala ammissibbli talbiet g?al de?i?joni preliminari li jirrigwardaw l-interpretazzjoni tad-dispo?izzjonijiet tat-Trattati dwar il-libertajiet fundamentali minkejja li l-elementi kollha tal-kaw?i prin?ipali kienu limitati ?ewwa Stat Membru wie?ed biss, min?abba li ma setax ji?i esklu? li ?ittadini stabbiliti fi Stati Membri o?rajn kienu jew setg?u jkunu interessati li jag?mlu u?u minn dawn il-libertajiet biex je?er?itaw attivitajiet fit-territorju tal-Istat Membru li ppromulga l-le?i?lazzjoni nazzjonali inkwistjoni u, g?aldaqstant, li din il-le?i?lazzjoni, applikabbli bla ebda distinzjoni g?a?-?ittadini nazzjonali u g?a?-?ittadini ta' Stati Membri o?rajn, tkun tista' tipprodu?i effetti li ma humiex limitati g?al dak l-Istat Membru (ara, f'dan is-sens, b'mod partikolari, is-sentenzi tal-1 ta' ?unju 2010, Blanco Perez u Chao Gómez, C?570/07 u C?571/07, EU:C:2010:300, punt 40; tat-18 ta' Lulju 2013, Citroën Belux, C?265/12, EU:C:2013:498, punt 33, kif ukoll tal-5 ta' Di?embru 2013, Venturini et, C?159/12 sa C?161/12, EU:C:2013:791, punti 25 u 26).

51

Bl-istess mod il-Qorti tal-?ustizzja rrilevat li, peress li l-qorti tar-rinviju adixxietha fil-kuntest ta' pro?edura g?al annullament ta' dispo?izzjonijiet applikabbli mhux biss g?a?-?ittadini nazzjonali, i?da wkoll g?a?-?ittadini ta' Stati Membri o?rajn, id-de?i?joni li din il-qorti ser tadotta wara s-sentenza tag?ha mog?tija preliminarjament ser tipprodu?i l-istess effetti fir-rigward ta' dawn i?-?ittadini tal-a??ar, liema fatt ji??ustifika li hija tirrispondi g?ad-domandi li sarulha b'rabta mad-dispo?izzjonijiet tat-Trattat dwar il-libertajiet fundamentali minkejja l-fatt li l-elementi kollha tal-kaw?a prin?ipali huma limitati fi Stat Membru wie?ed biss (ara, f'dan is-sens, is-sentenza tat-8 ta' Mejju 2013, Libert et, C?197/11 u C?203/11, EU:C:2013:288, punt 35).

52

Barra minn dan, g?andu jitfakkar li l-interpretazzjoni tal-libertajiet fundamentali previsti fl-Artikoli 49, 56 jew 63 TFUE tista' tirri?ulta rilevanti f'kaw?a li fiha l-elementi kollha huma limitati ?ewwa Stat Membru wie?ed biss meta d-dritt nazzjonali jimponi lill-qorti tar-rinviju li tag?ti lil ?ittadin tal-Istat Membru li din il-qorti taqa' ta?tu l-istess drittijiet b?al dawk li ?ittadin ta' Stat Membru ie?or jislet mid-dritt tal-Unjoni fl-istess sitwazzjoni (ara f'dan is-sens, is-sentenzi tal?5 ta' Di?embru 2000,

Guimont, C?448/98, EU:C:2000:663, punt 23; tal?21 ta’ ?unju 2012, Susisalo et, C?84/11, EU:C:2012:374, punt 20, kif ukoll tal?21 ta’ Frar 2013, Ordine degli Ingegneri di Verona e Provincia et, C?111/12, EU:C:2013:100, punt 35).

53

Dan japplika wkoll fil-ka? fejn, anki jekk il-fatti fil-kaw?a prin?ipali ma jaqg?ux direttament ta?t il-kamp ta’ applikazzjoni tad-dritt tal-Unjoni, id-dispo?izzjonijiet ta’ dan id-dritt saru applikabbli mil-le?i?lazzjoni nazzjonali li, fir-rigward tas-soluzzjonijiet li ng?ataw g?al sitwazzjonijiet li l-elementi kollha tag?hom huma limitati ?ewwa Stat Membru wie?ed biss, hija konformi mal-appro?? ipprovdut mid-dritt tal-Unjoni (ara, f’dan is-sens, is-sentenzi tat-18 ta’ Ottubru 1990, Dzodzi, C?297/88 u C?197/89, EU:C:1990:360, punti 36, 37 u 41; tas-17 ta’ Lulju 1997, Leur-Bloem, C?28/95, EU:C:1997:369, punti 27 u 32, kif ukoll tal-14 ta’ Marzu 2013, Allianz Hungária Biztosító et, C?32/11, EU:C:2013:160, punt 20).

54

Madankollu, fil-ka?ijiet imsemmija fil-punti 50 sa 53 ta’ din is-sentenza, il-Qorti tal-?ustizzja, adita minn qorti nazzjonali fil-kuntest ta’ sitwazzjoni li fiha l-elementi kollha huma limitati ?ewwa Stat Membru wie?ed, ma tistax, ming?ajr indikazzjoni ta’ din il-qorti minbarra l-fatt li l-le?i?lazzjoni nazzjonali inkwistjoni hija applikabbli bla ebda distinzjoni g?a?-?ittadini tal-Istat Membru kkon?ernat u g?a?-?ittadini ta’ Stati Membri o?rajn, tikkunsidra li t-talba g?all-interpretazzjoni preliminari li tirrigwarda d-dispo?izzjonijiet tat-Trattat FUE dwar il-libertajiet fundamentali hija ne?essarja g?aliha g?as-soluzzjoni tat-tilwima pendenti quddiemha. Fil-fatt, l-elementi konkreti li jippermettu li ti?i stabbilita rabta bejn is-su??ett jew i?-?irkustanzi ta’ tilwima, li l-elementi kollha tag?ha huma limitati ?ewwa l-Istat Membru kkon?ernat, u l-Artikoli 49, 56 jew 63 TFUE g?andhom jirri?ultaw mid-de?i?joni tar-rinviju.

55

Konsegwentement, fil-kuntest ta’ sitwazzjoni b?al dik inkwistjoni fil-kaw?a prin?ipali, li l-elementi kollha tag?ha huma limitati ?ewwa Stat Membru wie?ed biss, huwa l-obbligu tal-qorti tar-rinviju li tindika lill-Qorti tal-?ustizzja, konformement g?ar-rekwi?it tal-Artikolu 94 tar-Regoli tal-Pro?edura tal-Qorti tal-?ustizzja, kif, minkejja n-natura tag?ha purament interna, it-tilwima pendenti quddiemha g?andha element ta’ konnessjoni mad-dispo?izzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni dwar il-libertajiet fundamentali li jrendi l-interpretazzjoni preliminari mitluba ne?essarja g?as-soluzzjoni ta’ din it-tilwima.

56

Issa, mid-de?i?joni tar-rinviju ma jirri?ultax li, fil-kaw?a prin?ipali, id-dritt nazzjonali jimponi fuq il-qorti tar-rinviju li tag?ti lil ?ittadin Bel?jan l-istess drittijiet b?al dawk li ?ittadin ta’ Stat Membru ie?or jislet mid-dritt tal-Unjoni fl-istess sitwazzjoni jew li d-dispo?izzjonijiet ta’ dan id-dritt saru applikabbli mil-le?i?lazzjoni Bel?jana li, fir-rigward tas-soluzzjonijiet li ng?ataw g?al sitwazzjonijiet li l-elementi kollha tag?hom huma limitati ?ewwa l-Istat Bel?jan, hija konformi mal-appro?? ipprovdut mid-dritt tal-Unjoni

57

F’dan il-ka?, il-qorti tar-rinviju tistaqsi lill-Qorti tal-?ustizzja jekk, fil-kuntest ta’ rikors g?al responsabbiltà mhux kuntrattwali ppre?entat kontra Stat Membru min?abba ksur allegat tad-dritt tal-Unjoni, ?ittadin ta’ dan l-Istat Membru jista’ jislet drittijiet mill-Artikoli 49, 56 jew 63 TFUE, anki jekk it-tilwima inkwistjoni ma g?andha l-ebda element ta’ konnessjoni ma’ dawn id-dispo?izzjonijiet.

Madankollu, peress li ?-?irkustanzi tal-kaw?a prin?ipali ma jippre?entaw ebda element ta’ din in-natura, dawn id-dispo?izzjonijiet li huma inti?i li jipprote?u l-persuni li jag?mlu u?u effettiv tal-libertajiet fundamentali ma jistg?ux jag?tu drittijiet lil F. Ullens de Schooten u, g?aldaqstant, id-dritt tal-Unjoni ma jistax iservi ta’ ba?i g?ar-responsabbiltà mhux kuntrattwali tal-Istat Membru kkon?ernat.

58

Fid-dawl tal-kunsiderazzjonijiet kollha pre?edenti, ir-risposta g?at-tieni domanda g?andha tkun li d-dritt tal-Unjoni g?andu ji?i interpretat fis-sens li s-sistema tar-responsabbiltà mhux kuntrattwali ta’ Stat Membru g?ad-dannu kkaw?at mill-ksur ta’ dan id-dritt ma hijiex inti?a sabiex tapplika fil-pre?enza ta’ dannu allegatament ikkaw?at lil individwu min?abba ksur allegat ta’ libertà fundamentali, prevista fl-Artikoli 49, 56 jew 63 TFUE, minn le?i?lazzjoni nazzjonali applikabbli bla ebda distinzjoni g?a?-?ittadini nazzjonali u g?a?-?ittadini ta’ Stati Membri o?rajn, meta, f’sitwazzjoni li l-elementi kollha tag?ha huma limitati ?ewwa Stat Membru, ma te?isti ebda rabta bejn is-su??ett jew i?-?irkustanzi tal-kaw?a prin?ipali u dawn l-artikoli.

Fuq l-ewwel, it-tielet u r-raba ’ domandi

59

L-ewwel, it-tielet u r-raba’ domandi li jibba?aw fuq il-premessa ?baljata li tg?id li d-dritt tal-Unjoni huwa ta’ natura li jservi ta’ ba?i g?ar-responsabbiltà mhux kuntrattwali tal-Istat Membru kkon?ernat f’tilwima b?al dik inkwistjoni fil-kaw?a prin?ipali, ma hemmx lok li ting?ata risposta.

Fuq l-ispejje?

60

Peress li l-pro?edura g?andha, fir-rigward tal-partijiet fil-kaw?a prin?ipali, in-natura ta’ kwistjoni mqajma quddiem il-qorti tar-rinviju, hija din il-qorti li tidde?iedi fuq l-ispejje?. L-ispejje? sostnuti g?as-sottomissjoni tal-osservazzjonijiet lill-Qorti tal-?ustizzja, barra dawk tal-imsemmija partijiet, ma jistg?ux jit?allsu lura.

G?al dawn il-motivi, Il-Qorti tal-?ustizzja (Awla Manja) taqta’ u tidde?iedi:

Id-dritt tal-Unjoni g?andu ji?i interpretat fis-sens li s-sistema tar-responsabbiltà mhux kuntrattwali ta’ Stat Membru g?ad-dannu kkaw?at mill-ksur ta’ dan id-dritt ma hijiex inti?a sabiex tapplika fil-pre?enza ta’ dannu allegatament ikkaw?at lil individwu min?abba ksur allegat ta’ libertà fundamentali, prevista fl-Artikoli 49, 56 jew 63 TFUE, minn le?i?lazzjoni nazzjonali applikabbli bla ebda distinzjoni g?a?-?ittadini nazzjonali u g?a?-?ittadini ta’ Stati Membri o?rajn, meta, f’sitwazzjoni li l-elementi kollha tag?ha huma limitati ?ewwa Stat Membru, ma te?isti ebda rabta bejn is-su??ett jew i?-?irkustanzi tal-kaw?a prin?ipali u dawn l-artikoli.

Firem

(*1)   Lingwa tal-kaw?a: il-Fran?i?.